

ИСТОРИЯ НА КНИГАТА
BOOK HISTORY

РУМЪНСКАТА ОКУПАЦИЯ НА ЮЖНА ДОБРУДЖА,
ОТРАЗЕНА В РЪКОПИСНОТО НАСЛЕДСТВО
НА ПУБЛИЦИСТА ДАНАИЛ БЕКЯРОВ

Мила Кръстева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Настоящата статия представя ръкописното наследство на адвоката, краевед и публицист Данаил Бекяров (1911–2006). В периода 1983–1995 г. той пише своите спомени върху повече от хиляда страници. Първата част от паметните му бележки се фокусира върху етнодемографската характеристика на географската област Добруджа от XVIII век до периода на румънската окупация. В по-късните си спомени Бекяров се стреми обективно да пресъздаде събитията от 1913 до 1940 г. Посредством множество примери от обществения живот в Южна Добруджа се разкрива политическата действителност през 20-те и 30-те години на XX век. Спомените третираат сложните взаимоотношения между българи и румънци, от една страна, и българи и цинцари, от друга. Личните свидетелства на Данаил Бекяров имат особена стойност, тъй като запълват едно от белите полета в българската история.

Ключови думи: краезнание; Южна Добруджа; ръкописно наследство

Спомените на българите от Южна Добруджа за периода 1913–1940 г. не са обект на съвременни задълбочени научни изследвания. Централният държавен архив в София, както и регионалните архиви в Добрич, Силистра и Варна разполагат с комплектувани и обработени архивни фондове, посветени на този период от българската история. Те обаче съдържат фрагментарни сведения за живота на българите по време на румънската окупация на Южна Добруджа. Документалните свидетелства често са силно идеологизирани, писани от дистанцията на няколко десетилетия, като не представят обективно политическия, културния и делничния живот на добруджанското население през първите десетилетия на XX век.

През 2020 г. Научният архив на Българската академия на науките откупува спомените на адвоката, краевед и публицист Данаил Бекяров (1911–2006) от неговата дъщеря Валентина Бекярова¹.

Ръкописното наследство на Бекяров се отличава от запазените документи със сходна тематика в останалите архивохранилища в България. Силно впечатление прави умението за представяне на факти и събития на достъпен за читателя език. За написването на своите спомени Данаил Бекяров използва множество позовавания на румънски закони, датиращи от 1913–1940 г., обнародвани статии в периодичния печат, служи си внимателно с географски и топографски означения.

Несъмнено доброто образование и активната гражданска позиция на автора спомагат за създаването на пространните лични свидетелства.

Данаил Бекяров завършва Българската частна гимназия в родния си град Добрич. Активно участва в обществения и културния живот на града още от 1928 г. Възпитаник е на Юридическия факултет на Сорбоната в Париж, Франция, който завършва през 1934 г.

Първите си опити в журналистиката прави съвсем млад, защитавайки добруджанската кауза. Широко известни са публикациите му във вестниците „Добруджа“, „Добруджански глас“, „Единство“, „Ново единство“ и „Добруджански куриер“. В тях той очертава ролята на българското студентство в освободителните борби на добруджанското население. Работи с изявени добруджански публицисти и общественици, като Христо Капитанов, Любен Станчев, Яни Калиакренски, Печо Господинов, Борис Колев и др.

През 1940 г. Данаил Бекяров взема активно участие при основаването на добричкото читалище „Йордан Йовков“. След освобождението на Южна Добруджа от румънска власт заема длъжността експерт-консултант в Министерството на външните работи в София по прилагането на клаузите на Крайовската спогодба от 7 септември 1940 г.

През 1999 г. за изключителен и траен принос в обществено-политическия, социалния и културния живот на родния си град Данаил Бекяров е удостоен със званието „Почетен гражданин на Добрич“.

Ръкописното наследство на Данаил Бекяров е запазено посредством две серии спомени и два дневника, водени в края на 30-те години на ХХ век.

По-ранните спомени имат етнодемографски характер, разглеждат средновековното и възрожденското минало на град Добрич, фокусират се върху промените, настъпили в делника на добруджанското население след Междусъюзническата война, по време на Първата световна война и при съжителството с румънци и цинцари до 1940 г. Върху повече от четиристотин страници авторът дава конкретни примери за дискриминиране, ограбване, изнудване, малтретиране и убийства на българи.

Данаил Бекяров обръща внимание на отделните занаяти, упражнявани от добруджанци през първата половина на ХХ век. В текста се открояват етнодемографски характеристики на евреи, арменци, гърци, турци и

цигани, живеещи в Добрич и неговите околности. В детайли се разкриват особеностите на живота на отделните етнически групи, както и промените, които настъпват по време на румънското владичество.

В контекста на съществените трудности, съпътстващи живота в Южна Добруджа, спомените на Бекяров разкриват и някои битови несгоди. Те са преодолявани чрез труда на занаятчи, търговци и разносвачи.

Като красноречив пример може да се посочи липсата на достатъчно питейна вода в Добрич. През първите десетилетия на ХХ век този сериозен проблем е преодолян чрез характерния занаят – сакаджийство. По същество той представлява доставяне на питейна вода в големи гюмове, с каруци, от добричките села до домовете на гражданите.

Спомените на Данаил Бекяров разкриват и множество други интересни аспекти от живота на добруджанското население през първата половина на миналия век.

Като негов принос може да бъдат посочени и описанията на облика на град Добрич в различните десетилетия на ХХ век. Краеведът документира облагородяването на централната градска част, като дава сведения за старите и актуалните названия на улиците в града към края на 80-те години.

След политическите реформи, извършени в края на 1989 г., се достига до постепенното изменяне на наименованията на голяма част от улиците в българските градове. Изключение не е направено и в Добрич. Данаил Бекяров не успява приживе да направи редакция на ранните си спомени, за да отрази промените. Това обстоятелство налага читателите на оригиналния ръкописен текст да извършват допълнителни справки, за да получат ясна ориентация.

По-късните си свидетелства Бекяров записва в началото на 90-те години на ХХ век. Те се състоят от над шестстотин страници и визират отношенията между румънските институции и българското малцинство в периода 1919–1940 г. Подробно е представена политиката на отделните румънски правителства спрямо българите в Южна Добруджа.

Авторът поставя акцент върху незначителното българско представителство в изпълнителната и законодателната власт на Кралство Румъния. Изложението съдържа печални изводи за участието на българите във властта, личното облагодетелстване на властващите румънци и невъзможността за облекчаване на положението на добруджанското население.

В този контекст е представено показното убийство на българския депутат от Добрич Христо Стефанов. Атенатът срещу него е резултат от целенасочените му опити за защита на интересите на добруджанските българи. След като извършителят на убийството не е подведен под отговорност от румънската съдебна система, интелигенцията в Добрич стига до идеята за нова политическа форма за противодействие – Българската миноритарна партия. В своите спомени Данаил Бекяров детайлно представя дейността на Миноритарната партия на българите и

усилията на нейните членове да подобрят живота на своите сънародници под чужда власт.

Сериозните затруднения за българите в Добруджанско произтичат от обстоятелството, че в домовете им принудително са заселени румънци от пределите на Кралство Румъния и цинцари (куцовласи) от Македония. Румънските власти насилствено отнемат най-плодородните земи на българите, като ги предоставят за препитание на новите заселници. Политическата дейност на българите цели промяна на тези несправедливости. Самият Данаил Бекяров е член на Българската миноритарна партия и има принос за превръщането на българите във фактор по време на парламентарни и местни избори, провеждани в Кралство Румъния до 1940 г.

Внимание заслужават не само политическите усилия на Бекяров, а и тези, които полага в културната сфера. През 30-те години той подпомага българската кауза чрез Българското културно общество (БКО) и труда си в Българския народен университет в град Добрич. Именно тези две български културни организации въздействат положително над румънския национализъм.

От 1919 г. се полагат целенасочени усилия за асимилиране на българите в Южна Добруджа. Провежда се настоятелна политика за ликвидиране на българското образование, като семействата са принуждавани да изпращат своите деца в румънски училища. Във връзка с това родолюбиви българи, сред чиито имена личи и това на Данаил Бекяров, се заемат с извоюване на правото на местното население да има свои начални и средни училища.

Успоредно със средното образование споменните бележки на Данаил Бекяров разглеждат и възможностите за придобиване на висше образование от българи в чужбина. Представена е дискриминацията спрямо младежите, които предпочитат да продължат своето образование в пределите на Царство България, но периодично посещават своите семейства в Южна Добруджа, в Румъния. Спомените на Бекяров са ценен източник на информация за отношението към българите, потърсили висше образование в Западна Европа. Като възпитаник на Сорбоната, авторът свидетелства за презрението на цинцарите към всички български младежи, които желаят след своето успешно дипломиране да се завърнат в Румъния, за да упражняват своите професии.

За да илюстрира негодите на българите под румънска власт, Данаил Бекяров многократно, в различен контекст, цитира конкретни статии, публикувани в добричкия периодичен печат. Подробните проучвания върху местните публицистични издания прерастват през 1998 г. в първия монографичен труд на Бекяров – „Материали и спомени за добруджанския периодичен печат: вестници и списания, излизали в Добрич 1919–1940 г.“ (Векуаров, 1998). Прави впечатление, че повечето български вестници и списания съществуват за кратко, но въпреки това успяват да изпълнят своята задача – да изобличат нередностите и насието, упражнявано върху българите. Свидетелство за солидното място, което Данаил Бекяров заема в

българския национален печат през последното десетилетие от румънската окупация на Южна Добруджа, е биобиблиографията, посветена на неговата публицистична дейност (Gocheva, 2010).

Заедно с двете серии спомени, в Научния архив – БАН са депозирани и два дневника, водени от Данаил Бекяров през втората половина на 30-те години. Те третираат политически и образователни теми, свързани със затруднената национална самоизява на българите. Спомените, писани от дистанцията на пет десетилетия, не влизат в противоречие със свидетелствата в дневниците, а напротив – допълват мащабната картина на действителността в Добруджа по време на румънската окупация.

Последните години от своя живот Данаил Бекяров посвещава на интелектуални занимания, свързани със средновековното и възрожденското минало на град Добрич. През 2002 г. публикува втората си монография, озаглавена „Хаджиоглу Пазарджик: някогашният Добрич от XIV век до 1882 г.“ (Bekeyanov, 2002).

Приживе Бекяров успява да направи основна редакция на своите спомени, но те остават непубликувани. Към настоящия момент продължава да се наблюдава липса на издадени лични свидетелства за реалността в Южна Добруджа по време на румънската окупация в периода 1919–1940 г. Голяма част от съхраняваните документални свидетелства в българските архиви и библиотеки са силно политизирани. С всички условности на мемоарния жанр, ръкописното наследство на Данаил Бекяров може да бъде определено като достоверен източник на информация за живота на българите под румънска власт.

Много аспекти от нелекия живот на българите, оставени под чужда власт в Южна Добруджа, са пресъздадени в ръкописното наследство на краеведа и публицист Данаил Бекяров. Това обстоятелство провокира екипа на Научния архив – БАН да включи мащабния краеведски труд в своята издателска програма.

БЕЛЕЖКИ

¹ НА-БАН, ф. 332, оп. 1.

ЛИТЕРАТУРА

Бекяров, Данаил. (1998). *Материали и спомени за добруджанския периодичен печат: вестници и списания, излизали в Добрич 1919–1940 г.* Шумен: Славчо Николов и сие, 245 с. ISBN 954-8922-03-7.

Бекяров, Данаил. (2002). *Хаджиоглу Пазарджик: някогашният Добрич от XIV век до 1882 г.* Добрич: Изд. на библиотека „Дора Габе“, 191 с. ISBN 954-90690-2-8.

Гочева, Галия. (2010). *Данаил Стефанов Бекяров 1911–2006: био-библиография.* Добрич: Матадор 74, 116 с. ISBN 978-954-371-212-0.

REFERENCE

Bekyarov, Danail. (1998). *Materiali i spomeni za dobrudzhanskia periodichen pechat: vestnitsi i spisania, izlizali v Dobrich 1919–1940 g.* Shumen: Slavcho Nikolov i sie, 245 s. ISBN 954-8922-03-7.

Bekyarov, Danail. (2002). *Hadzhioglu Pazardzhik: nyakogashniyat Dobrich ot XIV vek do 1882 g.* Dobrich: Izd. na biblioteka „Dora Gabe“, 191 s. ISBN 954-90690-2-8.

Gocheva, Galya. (2010). *Danail Stefanov Bekyarov 1911–2006: bio-bibliografia.* Dobrich: Matador 74, 116 s. ISBN 978-954-371-212-0.

THE ROMANIAN OCCUPATION OF SOUTHERN DOBRUDJA, REFLECTED IN THE MANUSCRIPT HERITAGE OF PUBLICIST DANAIL BEKYAROV

Abstract: *This article presents the manuscript legacy of the lawyer, local historian and publicist Danail Bekyarov (1911–2006). In the period 1983–1995, he wrote his memories on more than a thousand pages. The first part of his memoirs focuses on the ethno-demographic characteristics of the geographical area of Dobrudja from the 18th century to the period of the Romanian occupation. In his later memoirs, Bekyarov strove to objectively recreate the events from 1913 to 1940. The political reality in the 20s and 30s of the 20th century is revealed through numerous examples from social life in Southern Dobrudja. The memoirs deal with the complex relationships between Bulgarians and Romanians on the one hand, and Bulgarians and Tsintzars on the other. The personal testimonies of Danail Bekyarov have a special value, as they cover one of the white fields in Bulgarian history.*

Keywords: *local history; South Dobrudja; manuscript heritage*

Assist. Prof. Mila Krasteva, PhD

University of Library Studies and Information Technologies

119, Tsarigradsko shose Blvd.

1784 Sofia, Bulgaria

ORCID: 0000-0003-2366-8065

E-mail: m.krusteva@unibit.bg